VASTINE

27.4.2018

VASTAANOTTOKESKUS • FÖRLÄGGNING • RECEPTION CENTRE

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNTA 25.4.2018: JOUTSENON VASTAANOTTOKESKUKSEN KIRJALLISET VASTAUKSET VALIOKUNNAN JÄSENTEN ESITTÄMIIN KYSYMYKSIIN

*** Kysymys koskien Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän (Joutsenon vastaanottokeskuksen) yhteistyöstä kuntien kanssa. Minkä verran kunnista ollaan yhteydessä auttamisjärjestelmään?**

Joutsenon vastaanottokeskus haluaa korostaa tässä yhteydessä korostaa ensinnäkin sitä, että vaikka Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän hallinnointi on annettu Joutsenon vastaanottokeskuksen tehtäväksi, *auttamisjärjestelmän toiminta on sinänsä itsenäinen osa Joutsenon vastaanottokeskuksen muuta toimintaa.* Auttamisjärjestelmän työtä tekevät virkamiehet tekevät ainoastaan auttamisjärjestelmän toimintaan liittyvää työtä ja tehtäviä kokoaikaisesti. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmällä on myös Joutsenon vastaanottokeskuksesta/ Maahanmuuttovirastosta eroava oma logonsa/ulkoinen ilmeensä, jota se käyttää kaikessa toiminnassaan ja viestinnässään. Siten, kun esimerkiksi kunnista otetaan yhteyttä, yhteyttä otetaan ja yhteys saadaan nimenomaisesti Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ja sen työntekijöihin. *Auttamisjärjestelmällä on myös oma 24/7 päivystävä infonumeronsa*, joka sekin numero on eri kuin Joutsenon vastaanottokeskuksen päivystysnumero muutoin. Valtakunnallisen päivystävän infonumeron osalta toki synergiaetua on Joutsenon vastaanottokeskuksen yhteydessä toimimisesta, kun virka-ajan ulkopuolella ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän päivystysnumeron puhelut ohjautuvat Joutsenon vastaanottokeskuksen päivystykseen. Ihmiskauppaan ja uhrien auttamiseen liittyvä osaaminen kuitenkin on myös virka-ajan ulkopuolella taattu takapäivystyksen kautta.

Kunnista otetaan jonkin verran yhteyttä auttamisjärjestelmän päivystävään numeroon, jolloin yleensä on kysymys siitä, että *pyydetään konsultaatiota ihmiskaupan uhrin tunnistamiseen liittyen.* Esimerkiksi sosiaaliviranomainen kunnassa miettii, voisiko jonkun asiakkaan kohdalla olla kysymys ihmiskaupasta ja pyytää asiassa konsultaatioapua ja toimintaohjeita. Jokaisella auttamisjärjestelmän piirissä olevalla asiakkaalla/uhrilla on oma auttamisjärjestelmän vastuutyöntekijä(t). Vastuutyöntekijä tekee yhteistyötä kuntien viranomaisten kanssa uhrin auttamisessa silloin, kun on kysymyksessä kotikunnan omaava auttamisjärjestelmän asiakas. Auttamisjärjestelmän työntekijä ja asiakkaan vastuutyöntekijä kunnassa ja asiakas sekä mahdolliset muut asiakkaan asiaan liittyvät tahot järjestävät myös yhteisiä verkostopalavereja. *Joka tapauksessa auttamisjärjestelmän vastuutyöntekijä ja kunnan vastuutyöntekijä ovat yhteydessä puhelimitse ja sähköpostitse.*

Kunnissa kaivataan auttamisjärjestelmästä monenlaista tietoa ja konsultaatioapua sekä tietoa ylipäänsä lainsäädännöstä ja siitä, mihin ihmiskaupan uhrilla on Suomessa oikeus. Kunnissa tarvitaan yleensä tietoa ylipäänsä ihmiskauppailmiöstä ja eri ihmiskaupan hyväksikäyttömuodoista. Lisäksi kaivataan ja tarvitaan tietoa siitä, mitä tulee ottaa huomioon silloin, kun autetaan ja järjestetään palveluita nimenomaisesti ihmiskaupan uhriksi joutuneelle: turvallisuusseikkojen huomioiminen, minkälaisia avun tarpeita uhreilla tyypillisesti on, miten he oireilevat ja miten järjestää oikeanlaista apua ja palveluita, miksi uhri käyttäytyy niin kuin käyttäytyy/mitä oireilua tai käyttäytymistä yleensä selittää, tietoa ulkomaalaislaista uhrin oleskeluoikeuteen liittyen, tietoa oikeusavusta, johon uhrilla on oikeus ja käytännön apua sen järjestämisessä, tietoa palveluidentuottajista sekä tietoa ja neuvontaa rikosprosessiin liittyen. Käytännössä *auttamisjärjestelmän virkamiehet ovat niitä, jotka tekevät tarvittavaa yhteistyötä*

JOUTSENON VASTAANOTTOKESKUS
Läykäntie 53, 54190 Konnunsuo
Päivystys: 02954 63170
Vaihde: 02954 60411
Faksi: 02954 11799

JOUTSENO FÖRLÄGGNING
Läykäntie 53, 54190 Konnunsuo
Jour: 02954 63170
Växel: 02954 60411
Fax: 02954 11799

JOUTSENO RECEPTION CENTRE
Läykäntie 53, FI-54190 Konnunsuo, FINLAND
Emergency duty number: +358 2954 63170
Switchboard: +358 2954 60411
Fax: +358 2954 11799

asiakkaan asiassa esitutkintaviranomaisten kanssa myös niiden auttamisjärjestelmässä olevien osalta, joilla on kotikunta. *Auttamisjärjestelmän virkamiehet ovat myös niitä, jotka osaavat huomioida sen, milloin on syytä ottaa yhteyttä tutkinnasta vastaavaan esitutkintaviranomaiseen*. Esimerkiksi, kun asiakas/uhri tuo esiin jotain, mikä mahdollisesti on merkittävää tietoa esitutkinnan kannalta, auttamisjärjestelmän virkamiehet osaavat tuoda esiin, että on hyvä sopia asiakkaan kanssa, että tieto saatetaan myös esitutkintaviranomaisen tietoon.

*** Kysymys koskien ihmiskaupan uhrien erityispalveluista syntyneiden kustannusten korvaamista kunnille**

- Kuten Joutsenon vastaanottokeskus kirjallisessa lausunnossaan toteaa - kuntakorvausjärjestelmää tulisi yksinkertaistaa. Tällä hetkellä palveluista, joihin auttamisjärjestelmässä olevalla on oikeus, säädetään ns. vastaanotolaissa. Ihmiskaupan uhrin erityispalveluiden kustannusten korvaamisesta taasen säädetään ns. kotoutumislaissa (TEM). Kunnan tulee hakea korvauksia ELY-keskukselta ja ELY-keskuksen on kotoutumislain (53 §) mukaan pyydettävä Joutsenon vastaanottokeskuksen/Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän johtajalta lausuntoa siitä, ovatko haetut kustannukset aiheutuneet ihmiskaupan uhrille hänen asemastaan johtuvien erityispalveluiden järjestämisestä. Käytännössä kunnilla ja yksittäisillä sosiaalityöntekijöillä ei välttämättä ole minkäänlaista kokemusta ns. kunta/kotoutumiskorvausten hakemisesta. Tätä kokemusta ja tietoa on käytännössä vain kuntien maahanmuuttoyksiköissä, joissa on totuttu ns. pakolaisten korvausten hakemiseen. Kotikunnan omaavan ihmiskaupan uhrin asiakkuus voi kuitenkin kunnassa olla muussakin sosiaalitoimen yksikössä kuin maahanmuuttoyksikössä (myös silloin, kun uhri on ulkomaalainen). Lisäksi korvausten käytännön hakemisesta vastaa yleensä kunnissa taloushallinnon henkilöstö. Nykyinen monimutkainen järjestelmä voi käytännössä tarkoittaa sitä, että yksittäinen sosiaalityöntekijä ei uskalla tai koe pystyvänsä tekemään päätöstä erityispalvelun hankkimisesta ihmiskaupan uhrille, koska hänellä ei ole tietoa siitä, miten kuntakorvaus käytännössä haetaan ja sen saaminen varmistuu.

*** Onko yleismaailmallinen ilmiö, etteivät ihmiskaupan uhrit uskalla lähteä rikosprosessiin?**

Kyllä. Tämä on yksi keskeinen ihmiskaupan vastaisen työn ja uhrien auttamiseen liittyvä haaste kaikkialla. Uhrit tarvitsevat ensin tukea ja apua ja saattavat ylipäänsä hyväksikäytön muodosta, kestosta ja vakavuudesta riippuen hahmottaa oman asemansa hyväksikäytön/ihmiskaupan uhrina vasta pidemmän ajan jälkeen ja sitten, kun he ovat saaneet apua. Uhrit tarvitsevat myös tietoa tuesta, joita heille voidaan antaa ja siitä, miten heitä voidaan suojata mahdollisia turvallisuusuhkia vastaan ennen kuin he uskaltavat tehdä päätöksen rikosprosessiin ryhtymisestä. Monelle myös tieto rikosprosessien pitkästä kestosta on vaikea ja uuvuttava. Ihmiskauppailmiölle ja rikollisuudelle on myös tyypillistä, että uhria uhataan hänen omaistensa/läheistensä kautta. Myös Suomessa törmätään usein tilanteeseen, jossa uhri luottaa kyllä siihen, että Suomen viranomaiset pystyvät suojaamaan häntä turvallisuusuhilta, mutta sen sijaan Suomen viranomaiset eivät pysty suojaamaan uhrin läheisiä esimerkiksi vaikka Bangladeshissa tai Nigeriassa.

*** Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ilmoitusvelvollisuus ja auttamisen sidonnaisuus rikosprosessiin (rikosnimikkeeseen)**

Kuten Joutsenon vastaanottokeskus on tuonut esiin kirjallisessa asiantuntijalausunnossaan, auttamisen ja rikosprosessin sidonnaisuutta olisi syytä tarkastella ja ainakin joiltain osin löyhentää. Tämä voitaisiin toteuttaa ainakin tarkastelemalla mahdollisuutta taata uhrille aito toipumis/harkinta-aika. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, ettei auttamisjärjestelmästä lähtisi ilmoitusta poliisille toipumis/harkinta-ajan jälkeen, jos uhri ei itse olisi tähän halukas. Edelleen poikkeuksena voisivat olla tilanteet, joissa auttamisjärjestelmä olisi saanut tietoonsa, että joku voi

olla akuutissa vaarassa tai joku on edelleen hyväksikäytön kohteena saman tekijän/tekijöiden toimesta. Kaikkia uhreja joka tapauksessa tuettaisiin tekemään ilmoitus poliisiin mahdollisimman pian. Samalla tulisi tarkastella se, millä tavoin ja keiden viranomaisten toimesta ihmiskaupan uhrin virallinen tunnistaminen suoritetaan. Tulisi tarkastella auttamisjärjestelmän tunnistamiseen liittyvän nykyisellään hyvin suppean mandaatin laajentamista. Jos suoraan määritettäisiin niin, että myös ns. ihmiskaupan lähirikosten uhrit (törkeä kiskonta, törkeä paritus, kiskonnantapainen työsyrjintä...) olisivat oikeutettuja auttamisjärjestelmän palveluihin, tulisi tämä lisäämään auttamisjärjestelmän piirissä olevien määrään merkittävästi eivätkä näistä henkilöistä lähellekään kaikki tosiasiallisesti olisi ihmiskaupan uhreja. Kaikissa tapauksissa ei toki ole kysymys esimerkiksi siitä, ettei näyttöä juuri ihmiskaupparikoksesta ole saatu, vaan osa yksinkertaisesti on joutunut eri rikoksen kuten vaikka kiskonnantapaisen työsyrjinnän uhriksi.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä käytännön työn kokemuksen kautta ongelmana ei ole näyttäytynyt se, että tekijöiden/rikoksen jäljet olisivat ehtineen niin sanotusti kylmetä sen vuoksi, että uhrille on annettu harkinta- tai toipumisaika. Toki Joutsenon vastaanottokeskus tunnistaa ja näkee myös tämän mahdollisen riskin olemassaolon. Käytännössä kuitenkin haasteellisempana näyttäytyy se, ettei poliisilla ole läheskään aina kykyä vastata tutkinnan tarpeeseen. Tämä johtunee monesta seikasta kuten resurssien vähäisyydestä, kovasta juttupaineesta sekä kokemus- ja osaamisvajeesta ihmiskaupan tunnistamisessa ja esitutkinnassa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka auttamisjärjestelmästä menee ilmoitus poliisille ja lisäksi uhri itse on halukas heti yhteistyöhön esitutkintaviranomaisen kanssa, esitutkinnan käynnistymiseen ja varsinaisten esitutkintatoimenpiteiden aloittamiseen voi kulua hyvin pitkä aika. Tämä koskee myös tilanteita, joissa uhri kertoo esimerkiksi, että hänen kanssaan täysin samanlaisessa asemassa on edelleen tekijän hyväksikäyttämänä muita henkilöitä. Nämä tapaukset ovat olleet ja ovat työvoiman hyväksikäyttötapauksia (pakkotyö).

* **Kysymykset koskien ihmiskauppaan liittyvän erikoisyksikön perustamista poliisiin ja alueellisista eroista esitutkinnoissa tällä hetkellä**

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on valtakunnallisena toimijana huomannut, että tyypillisesti poliisin osaaminen ihmiskaupparikoksen tutkinnasta tai ylipäänsä ko. rikoksen tunnistamisesta karttuu alueellisesti sitä mukaa kun alueellisella laitoksella tulee ihmiskauppajuttu tutkittavaksi. Eli mitä enemmän ihmiskauppajuttuja jokin poliisilaitos tai laitoksen yksikkö tutkii, sitä todennäköisempää on, että myös uusia juttuja tunnistetaan ja tutkitaan. Tämä on yksinkertaisesti seurausta kokemuksen ja osaamisen karttumisesta. Alueellisista eroista nykyisellään voidaan ainakin todeta, että auttamisjärjestelmällä on tiedossaan itäisestä Suomesta ja Lapista hyvin vähän ihmiskaupparikoksen esitutkintoja (Suomessa tapahtunut rikos). Tämä kertoo joko siitä, että ko. alueilla Suomessa ei tapahdu ihmiskaupparikoksia tai siitä, etteivät tapaukset jostain syystä tule poliisin tietoon tai tapauksia tutkitaan jollain muulla rikosnimikkeellä. Joutsenon vastaanottokeskus ei sinällään näe selitystä sille, että olisi niin, ettei ko. alueilla lainkaan tapahtuisi Suomessa ihmiskauppaa.

Joutsenon vastaanottokeskus katsoo, että poliisin kykyä vastata ihmiskaupparikosten tutkinnan haasteeseen lisäisi jo kevyempikin erikoistumisen kerryttäminen, organisointi ja kerrytetyn osaamisen jakaminen. Esimerkiksi voitaisiin nimetä ja kouluttaa alueellisesti jokaiselle alueelliselle laitokselle muutama ihmiskauppaan ja ko. rikoksen esitutkintaan erikoistunut virkamies. Erikoistumisen tulisi olla tosiasiallista (ei nimellistä) ja riittävän perusteellista ja osaamista tulisi jatkuvasti ylläpitää ja päivittää. Myös ihmiskauppa on ilmiönä ajassa muuttuvaa ja tekijät muuttavat toimintamallejaan sitä mukaa kuin saavat tietoa kiinnijäämisen riskeistä. Nämä poliisin vastuuvirkamiehet toimisivat laitoksella muiden tutkijoiden tukena ja antaisivat käytännön neuvoja siitä, mitä haastavissa tutkinnoissa tulee huomioida ja miten näyttöä saadaan hankittua.